Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (treće vijeće)

25. ožujka 2021.*

„Žalba – Tržišno natjecanje – Članak 102. UFEU-a – Zlouporaba vladajućeg položaja – Slovačko tržište širokopojasnih internetskih usluga – Regulatorna obveza pružanja pristupa lokalnoj petlji za operatore sa značajnom tržišnom snagom – Uvjeti koje je višegodišnji operator utvrdio za izdvojeni pristup drugih operatora lokalnoj petlji – Nužnost pristupa – Pripisivanje postupanja društva kćeri društvu majci – Prava obrane"

U predmetu C-152/19 P,

povodom žalbe na temelju članka 56. Statuta Suda Europske unije, podnesene 21. veljače 2019.,

Deutsche Telekom AG, sa sjedištem u Bonnu (Njemačka), koji zastupaju D. Schroeder i K. Apel, *Rechtsanwälte*,

žalitelj,

a druge stranke postupka su:

Europska komisija, koju zastupaju M. Kellerbauer, M. Farley, L. Malferrari, C. Vollrath i L. Wildpanner, u svojstvu agenata,

tuženik u prvostupanjskom postupku,

Slovanet a.s., sa sjedištem u Bratislavi (Slovačka), koji zastupa P. Tisaj, *advokát*,

intervenijent u prvostupanjskom postupku,

SUD (treće vijeće),

u sastavu: A. Prechal (izvjestiteljica), predsjednica vijeća, K. Lenaerts, predsjednik Suda, u svojstvu suca trećeg vijeća, N. Wahl, F Biltgen i L. S. Rossi, suci,

nezavisni odvjetnik: H. Saugmandsgaard Øe,

tajnik: D. Dittert, načelnik odjela,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 17. lipnja 2020.,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 9. rujna 2020.,

donosi sljedeću

* Jezik postupka: njemački

Presudu

1 Društvo Deutsche Telekom AG svojom žalbom zahtijeva ukidanje presude Općeg suda Europske unije od 13. prosinca 2018., Deutsche Telekom/Komisija (T-827/14, u daljnjem tekstu: pobijana presuda, EU:T:2018:930), kojom je Opći sud djelomično odbio njegovu tužbu kojom se, kao glavno, traži potpuno ili djelomično poništenje, u dijelu u kojem se na njega odnosi, Odluke Komisije C(2014) 7465 *final* od 15. listopada 2014. u vezi s postupkom na temelju članka 102. UFEU-a i članka 54. Sporazuma o EGP-u (predmet AT.39523 – Slovak Telekom), kako je ispravljena Odlukom Komisije C(2014) 10119 *final* od 16. prosinca 2014. i Odlukom Komisije C(2015) 2484 *final* od 17. travnja 2015. (u daljnjem tekstu: sporna odluka), i, podredno, poništenje ili smanjenje iznosa novčanih kazni koje su navedenom odlukom izrečene žalitelju.

Pravni okvir

Uredba (EZ) br. 2887/2000

2 Uvodne izjave 3., 6. i 7. Uredbe (EZ) br. 2887/2000 Europskog parlamenta i Vijeća od 18. prosinca 2000. o izdvojenom pristupu lokalnoj petlji (SL 2000., L 336, str. 4.) glasile su:

„(3) ‚Lokalna petlja' označava fizički vod od upredenih metalnih parica do javne nepokretne telefonske mreže koji povezuje priključnu točku mreže u prostoru pretplatnika s glavnim razdjelnikom ili s drugom odgovarajućom opremom u nepokretnoj javnoj telefonskoj mreži. U petom izvješću [Europske] komisije o provedbi propisa u području telekomunikacija istaknuto je da je lokalna pristupna mreža jedan od manje konkurentnih segmenata liberaliziranog tržišta telekomunikacija. Novi sudionici ne posjeduju raširenu infrastrukturu alternativnih mreža i ne mogu se, koristeći klasične tehnologije, mjeriti s ekonomijom razmjera i pokrivenošću operatora koji imaju značajnu tržišnu snagu na tržištu javnih nepokretnih telefonskih mreža. Ta je situacija posljedica činjenice da su ti operatori svoju pristupnu infrastrukturu metalnoj lokalnoj petlji dugo razvijali, pri čemu su bili zaštićeni isključivim pravima te su mogli financirati svoje troškove ulaganja zahvaljujući monopolističkim naknadama.

[…]

(6) Za nove sudionike ne bi bilo ekonomski isplativo reproducirati infrastrukturu za pristup metalnoj lokalnoj petlji postojećih operatora u cijelosti i u razumnom roku. Alternativna infrastruktura poput kabelske televizije, satelita, lokalne petlje i radija, u ovom trenutku, općenito nema ni istu funkcionalnost ni istu pokrivenost, iako se situacije razlikuju u državama članicama.

(7) Izdvojeni pristup lokalnoj petlji omogućuje novim sudionicima na tržištu da sudjeluju u tržišnom natjecanju s proglašenim operatorima nudeći usluge širokopojasnog prijenosa podataka za trajni pristup internetu te za multimedijske aplikacije koje se temelje na digitalnoj pretplatničkoj liniji (digital subscriber line ili DSL) i usluge govorne telefonije. Razuman zahtjev za izdvojeni pristup pretpostavlja da je taj pristup nužan za pružanje usluga korisniku i da odbijanje da se udovolji tom zahtjevu može spriječiti, ograničiti ili narušiti tržišno natjecanje u tom sektoru." [neslužbeni prijevod]

3 Članak 1. te uredbe, naslovljen „Opseg i područje primjene", propisivao je:

„1. Svrha je ove uredbe jačanje tržišnog natjecanja i poticanje tehnoloških inovacija na tržištu lokalnog pristupa, utvrđivanjem usklađenih uvjeta za izdvojeni pristup lokalnoj petlji, kako bi se potaknulo konkurentsko pružanje širokog opsega elektroničkih komunikacijskih usluga.

2. Ova se uredba primjenjuje na izdvojeni pristup lokalnoj petlji i na povezane resurse proglašenih operatora, kako su definirani u članku 2. točki (a).

[…]"

4 Članak 2. navedene uredbe sadržavao je sljedeće definicije:

„[…]

(a) ‚proglašeni operator' znači operator nepokretne javne telefonske mreže kojeg su državna regulatorna tijela odredila kao operatora koji ima značajnu tržišnu snagu na tržištu javnih nepokretnih telefonskih mreža […]

[…]

(c) ‚lokalna petlja' označava fizički vod od upredenih metalnih parica koji povezuje priključnu točku mreže u prostoru pretplatnika s glavnim razdjelnikom ili s drugom odgovarajućom opremom u nepokretnoj javnoj telefonskoj mreži.

[…]" [neslužbeni prijevod]

5 Članak 3. iste uredbe glasio je kako slijedi:

„1. Proglašeni operatori objavljuju od 31. prosinca 2000. i ažuriraju referentnu ponudu za izdvojeni pristup svojoj lokalnoj petlji i povezanim resursima, koja uključuje barem elemente navedene u prilogu. Ponuda mora biti dovoljno izdvojena da korisnik ne treba platiti za elemente ili resurse mreže koji nisu nužni za pružanje njegovih usluga i sadržava opis elemenata i uvjeta ponude, te uvjeta i tarifa koji su s njom povezani.

2. Od 31. prosinca 2000. proglašeni operatori prihvaćaju svaki razuman zahtjev korisnika za izdvojeni pristup lokalnoj petlji i povezanim resursima pod transparentnim, poštenim i ne diskriminirajućim uvjetima. Zahtjevi se mogu odbiti samo na temelju objektivnih kriterija vezanih uz tehničku izvedivost ili potrebu očuvanja cjelovitosti mreže. […] Proglašeni operatori korisnicima osiguravaju resurse jednake onima koje koriste za pružanje svojih usluga ili koje pružaju svojim povezanim poduzećima, pod istim uvjetima i rokovima.

[…]" [neslužbeni prijevod]

6 Na temelju članaka 4. i 6. Direktive 2009/140/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 25. studenoga 2009. o izmjeni Direktive 2002/21/EZ o zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge, Direktive 2002/19/EZ o pristupu i međusobnom povezivanju elektroničkih komunikacijskih mreža i pripadajuće opreme te Direktive 2002/20/EZ o ovlaštenju u području elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga (SL 2009., L 337, str. 37.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 13., svezak 50., str. 68.), Uredba br. 2887/2000 stavljena je izvan snage s učinkom od 19. prosinca 2009.

Direktiva 2002/21/EZ

7 Člankom 8. Direktive 2002/21/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 7. ožujka 2002. o zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge (Okvirna direktiva) (SL 2002., L 108, str. 33.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 13., svezak 49., str. 25.), kako je izmijenjena Direktivom 2009/140, propisuje se:

„[…]

2. Državna regulatorna tijela promiču tržišno natjecanje u području pružanja elektroničkih komunikacijskih mreža, elektroničkih komunikacijskih usluga i pripadajuće opreme i usluga, *inter alia*:

[…]

(b) osiguravajući da nema poremećaja ili ograničavanja tržišnog natjecanja u području elektroničkih komunikacija, uključujući prijenos sadržaja;

[…]

5. U provođenju ciljeva politike iz stavaka 2., 3. i 4. državna regulatorna tijela, *inter alia*, primjenjuju nepristrana, transparentna, nediskriminirajuća i razmjerna regulatorna načela:

[…]

(f) uvođenjem prethodnih regulatornih obveza samo kada ne postoji učinkovito i održivo tržišno natjecanje te ublažavanjem ili ukidanjem takvih obveza čim se ispune uvjeti.”

Okolnosti spora

8 Okolnosti spora izložene su u točkama 1. do 53. pobijane presude i mogu se sažeti kako slijedi.

9 Žalitelj, društvo Deutsche Telekom AG, dugogodišnji je telekomunikacijski operator u Njemačkoj i društvo koje je na čelu grupe Deutsche Telekom. Tijekom razdoblja od 12. kolovoza 2005. do 31. prosinca 2010. žalitelj je držao 51 % udjela u kapitalu dugogodišnjeg telekomunikacijskog operatora u Slovačkoj, društva Slovak Telekom a.s. (u daljnjem tekstu: društvo ST).

10 Društvo ST imalo je zakonski monopol na slovačkom tržištu telekomunikacija i najveći je telekomunikacijski operator i pružatelj širokopojasnih usluga u Slovačkoj. Bakrene i pokretne mreže društva ST pokrivaju gotovo cijelo slovačko državno područje do 2000. godine.

11 Na temelju analize nacionalnog tržišta, slovačko nacionalno regulatorno tijelo za telekomunikacije (u daljnjem tekstu: TUSR) 2005. godine odredilo je društvo ST kao operatora koji ima značajnu tržišnu snagu na veleprodajnom tržištu za izdvojeni pristup lokalnoj petlji u smislu Uredbe br. 2887/2000.

12 U skladu s tim TUSR je naložio društvu ST, među ostalim, da udovolji svim zahtjevima za izdvajanje njegove lokalne petlje koji se mogu smatrati razumnima i opravdanima kako bi alternativnim operatorima omogućilo upotrebu te petlje za pružanje vlastitih usluga na maloprodajnom masovnom (ili potrošačkom) tržištu nepokretnih širokopojasnih internetskih usluga u Slovačkoj. Kako bi ispunilo tu obvezu društvo ST objavilo je referentnu ponudu za izdvajanje koja je definirala ugovorne i tehničke uvjete za pristup njegovoj lokalnoj petlji.

13 Nakon istrage po službenoj dužnosti koja se odnosila, među ostalim, na uvjete pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji društva ST, obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama koja je poslana društvu ST 7. svibnja 2012., odnosno žalitelju 8. svibnja 2012., prijedloga o obvezama i više prepisaka i sastanaka Europska komisija donijela je spornu odluku 15. listopada 2014.

14 U toj odluci Komisija je smatrala da je poduzeće koje čine društvo ST i žalitelj počinilo jedinstvenu i trajnu povredu članka 102. UFEU-a i članka 54. Sporazuma o Europskom gospodarskom prostoru od 2. svibnja 1992. (SL 1994., L 1, str. 3.) u pogledu usluga pristupa širokopojasnom internetu u Slovačkoj u razdoblju od 12. kolovoza 2005. do 31. prosinca 2010.

15 Konkretno, istaknula je da je lokalna petlja društva ST, koja se nakon izdvajanja predmetnih linija tog operatora može upotrebljavati za pružanje širokopojasnih internetskih usluga, obuhvaćala 75,7 % svih slovačkih kućanstava u razdoblju od 2005. do 2010. godine. Međutim, u tom istom razdoblju, od 18. prosinca 2009., izdvojeno je samo nekoliko lokalnih petlji društva ST te ih je upotrebljavao samo jedan alternativni operator s ciljem pružanja širokopojasnih maloprodajnih usluga velike brzine poduzetnicima.

16 Prema mišljenju Komisije, povreda koju je počinilo poduzeće koje čine žalitelj i društvo ST sastoji se, kao prvo, od skrivanja informacija o mreži od alternativnih operatora potrebnih za izdvajanje lokalnih petlji, kao drugo, od smanjenja područja primjene obveza društva ST u pogledu izdvajanja lokalnih petlji, kao treće, od utvrđivanja nepoštenih pravila i uvjeta u referentnoj ponudi društva ST za izdvajanje u pogledu kolokacije, kvalifikacije, predviđanja, popravaka i bankovnih jamstava i, kao četvrto, od primjene nepoštenih cijena kojima se jednako učinkovitom operatoru, koji se oslanja na veleprodajni pristup izdvojenim lokalnim petljama društva ST, ne omogućuje da bez gubitaka ponudi maloprodajne usluge koje nudi to društvo.

17 Spornom odlukom Komisija je za tu povredu izrekla, s jedne strane, novčanu kaznu u iznosu od 38 838 000 eura žalitelju i društvu ST solidarno i, s druge strane, novčanu kaznu od 31 070 000 eura žalitelju.

Postupak pred Općim sudom i pobijana presuda

18 Tužbom koju je tajništvo Općeg suda zaprimilo 24. prosinca 2014. žalitelj je primarno zahtijevao poništenje sporne odluke u cijelosti ili djelomično, a podredno, poništenje ili smanjenje iznosa novčanih kazni koje su mu izrečene.

19 U prilog toj tužbi žalitelj je istaknuo pet tužbenih razloga koji se temelje, kao prvo, na pogreškama koje se tiču činjenica i prava u primjeni članka 102. UFEU-a u pogledu zlouporaba društva ST i na povredi prava obrane, kao drugo, na pogreškama koje se tiču prava i činjenica u pogledu trajanja zlouporabe društva ST, kao treće, na pogreškama koje se tiču prava i činjenica u pogledu pripisivanja žalitelju zlouporaba koje je počinilo društvo ST-a s obzirom na to da Komisija nije dokazala da je žalitelj stvarno izvršavao odlučujući utjecaj na društvo ST, kao četvrto, na pogrešnom tumačenju pojma „poduzetnik" u smislu prava Unije i povredi načela individualizacije kazni, kao i na nedostatku obrazloženja, i, kao peto, na pogreškama pri izračunu iznosa novčane kazne koja je solidarno izrečena društvu ST i žalitelju.

20 Pobijanom presudom Opći sud odbio je sve tužbene razloge koje je istaknuo žalitelj, osim, s jedne strane, drugog tužbenog razloga koji je djelomično prihvatio jer Komisija nije dokazala da se praksa društva ST koja dovodi do istiskivanja marži odvijala između 12. kolovoza i 31. prosinca 2005. i, s druge strane, četvrtog tužbenog razloga koji je prihvatio u dijelu u kojem je Komisija u spornoj odluci pogrešno protumačila pojam „poduzetnik" u smislu prava Unije jer je žalitelju naložila plaćanje novčane kazne čiji je iznos bio izračunan na temelju koeficijenta množenja od 1,2 koji se primjenjuje u svrhu odvraćanja. Opći sud stoga je djelomično poništio spornu odluku i odredio novčanu kaznu u

iznosu od 38 061 963 eura za čije su plaćanje solidarno odgovorni društvo ST i žalitelj te novčanu kaznu u iznosu od 19 030 981 eura za čije je plaćanje odgovoran samo žalitelj. U preostalom dijelu tužbu je odbio.

21 Konkretno, prvim dijelom svojeg prvog tužbenog razloga žalitelj je prigovorio Komisiji da je pogrešno propustila razmotriti, kako bi utvrdila zlouporabu vladajućeg položaja društva ST zbog uvjeta koje je nudio alternativnim operatorima za pristup svojoj mreži, uvjet koji se odnosi na nužnost takvog pristupa za obavljanje djelatnosti tih operatora iz točke 41. presude od 26. studenoga 1998., Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569, u daljnjem tekstu: presuda Bronner). Opći sud odbio je taj dio prvog tužbenog razloga u točkama 92. do 116. pobijane presude smatrajući, u biti, da je propis o telekomunikacijskom sektoru koji se primjenjuje u ovom slučaju relevantan element za primjenu članka 102. UFEU-a i da navedeni propis navodi nužnost pristupa lokalnoj petlji društva ST kako bi se omogućilo stvaranje i razvoj učinkovitog tržišnog natjecanja na slovačkom tržištu širokopojasnih internetskih usluga, tako da Komisija nije trebala dokazati da je takav pristup bio nužan.

22 Drugim dijelom svojeg prvog tužbenog razloga žalitelj je tvrdio da je povrijeđeno njegovo pravo na saslušanje jer, s jedne strane, nije mogao saznati određene informacije koje su uzete u obzir za izračun istiskivanja marži prije sastanka održanog 29. rujna 2014. i, s druge strane, jer je imao samo vrlo kratak rok za očitovanje o tim informacijama. Opći sud odbio je taj drugi dio tužbenog razloga u točkama 123. do 145. pobijane presude smatrajući, u biti, da predmetne informacije nisu izmijenile prirodu preliminarno utvrđenih činjenica koje se stavljaju na teret društvu ST i žalitelju u spornoj odluci te nisu sadržavale činjenice koje oni nisu imali priliku osporavati.

23 Treći tužbeni razlog žalitelja temeljio se osobito na tome da je Komisija počinila pogreške koje se tiču prava i činjenica time što mu je pripisala postupanje društva ST oslanjajući se na činjenicu da je žalitelj imao mogućnost izvršavanja odlučujućeg utjecaja na to društvo te je zbog toga pretpostavila da je on stvarno izvršavao takav utjecaj na navedeno društvo, a da nije dokazala da je on izvršavao odlučujući utjecaj na to društvo. Opći sud odbio je te prigovore u točkama 227. do 473. pobijane presude osobito zato što se stvarno izvršavanje odlučujućeg utjecaja društva majke na postupanje društva kćeri može izvesti iz skupa usklađenih elemenata i jer je to bio slučaj u spornoj odluci s obzirom na to da je Komisija, među ostalim, istaknula prisutnost žaliteljeva najvišeg rukovodstva u upravnom odboru društva ST, stavljanje na raspolaganje žaliteljevih suradnika društvu ST i redovite dostave izvješća društva ST žalitelju u vezi sa svojom poslovnom politikom. Opći sud smatrao je da se na temelju ispitivanja gospodarskih, organizacijskih i pravnih veza koje povezuju žalitelja i društvo ST može utvrditi da je opću strategiju potonjeg na slovačkom tržištu pružanja usluga pristupa širokopojasnom internetu utvrdio žalitelj.

Zahtjevi stranaka

24 Svojom žalbom žalitelj od Suda zahtijeva da:

– ukine pobijanu presudu u dijelu u kojem se njome odbija tužba u prvostupanjskom postupku;

– poništi spornu odluku u cijelosti ili u dijelu u kojem se na njega odnosi i, podredno, poništi ili smanji novčane kazne koje su mu izrečene;

– podredno tomu, vrati predmet Općem sudu na ponovno odlučivanje; i

– naloži Komisiji snošenje svih troškova u vezi s ovim postupkom i postupkom pred Općim sudom.

25 Komisija od Suda zahtijeva da:

– odbije žalbu, i

– naloži žalitelju snošenje troškova žalbenog postupka.

O žalbi

26 U prilog svojoj žalbi žalitelj ističe četiri žalbena razloga. Prvi žalbeni razlog temelji se na pogrešnom tumačenju i pogrešnoj primjeni načela prema kojem odbijanje pristupa, da bi bilo povreda članka 102. UFEU-a, pretpostavlja da je zatraženi pristup nužan onome tko je zahtjev podnio. Drugi žalbeni razlog temelji se na pogrešnom tumačenju i pogrešnoj primjeni načela prema kojem se odlučujući utjecaj društva majke na njegovo društvo kćer mora stvarno izvršavati kako bi se društvu majci mogla pripisati povreda koju je počinilo njegovo društvo kći. Treći tužbeni razlog temelji se na pogrešnoj primjeni načela prema kojem je društvo kći moralo u biti provoditi upute koje je dobilo od društva majke kako bi se društvu majci mogla pripisati povreda koju je počinilo društvo kći. Četvrti tužbeni razlog temelji se na povredi žaliteljeva prava na saslušanje.

27 Osim toga, žalitelj zahtijeva da se na njega primijeni moguća povoljna presuda koju Sud treba donijeti u povezanom predmetu C-165/19 P, a koji se odnosi na žalbu koju je društvo ST podnijelo protiv presude Općeg suda od 13. prosinca 2018., Slovak Telekom/Komisija (T-851/14, EU:T:2018:929).

Prvi žalbeni razlog

Argumentacija stranaka

28 Žalitelj smatra da je Opći sud u točkama 86. do 115. pobijane presude počinio pogrešku koja se tiče prava smatrajući da Komisija nije bila dužna dokazati da je pristup lokalnoj petlji društva ST alternativnim operatorima nužan kako bi kvalificirala ograničenja navedenog pristupa tog društva kao „zlouporabu” u smislu članka 102. UFEU-a.

29 Prema žaliteljevu mišljenju, Opći sud je u točkama 97., 98., 101. i 103. pobijane presude pogrešno smatrao da se kriteriji navedeni u presudi Bronner ne primjenjuju u ovom slučaju jer društvo ST ima regulatornu obvezu davanja pristupa svojoj lokalnoj petlji. Navedena obveza ne može zamijeniti postojanje nužnosti pristupa iz presude Bronner zbog sljedećih razloga.

30 Kao prvo, postojanje regulatorne obveze omogućavanja pristupa i postojanje nužnosti navedenog pristupa različita su pitanja. Kako bi društvu ST naložio obvezu davanja pristupa njegovoj lokalnoj petlji, TUSR je u obzir uzeo samo povijesni položaj društva ST na veleprodajnom tržištu za izdvojeni pristup lokalnoj petlji. Nije razmotrio nužnost tog pristupa za djelatnost na silaznom tržištu ni, prema tome, utvrdio u kojoj se mjeri izdvojeni pristup lokalnoj petlji mogao zamijeniti uvođenjem vlastite alternativne infrastrukture. Suprotno tomu, u slučaju razmatranja „nužnosti” takvog pristupa, u smislu presude Bronner, važno je upravo znati postoji li stvarna ili moguća zamjena navedenom pristupu. Žalitelj tvrdi da je pred Općim sudom dokazao da je u ovom predmetu takva zamjena postojala.

31 Kao drugo, regulatorna obveza pristupa, za razliku od osude zbog zlouporabe vladajućeg položaja u smislu članka 102. UFEU-a, nalaže se *ex ante*. Iz toga slijedi da bi materijalna utvrđenja na kojima se temelji ta obveza mogla brzo zastarjeti. To je osobito slučaj u kontekstu tržišta telekomunikacijskih usluga koja se razvijaju vrlo brzo.

32 Kao treće, regulatorna obveza pristupa temelji se na ekstrapolacijama, dok zlouporabu vladajućeg položaja u smislu članka 102. UFEU-a treba utvrditi nakon konkretnog razmatranja, osobito postojanja nužnosti pristupa lokalnoj petlji.

33 Kao četvrto, propisi u području telekomunikacija i kriteriji iz presude Bronner odnose se na različite ciljeve. Zadaća državnih regulatornih tijela s nadležnošću u području telekomunikacija nije samo promicanje tržišnog natjecanja nego i pridonošenje razvoju unutarnjeg tržišta i promicanje interesa građana. Taj pristup odražava se u presudi od 14. listopada 2010., Deutsche Telekom/Komisija (C-280/08 P, EU:C:2010:603), koju je Opći sud naveo u točki 97. pobijane presude.

34 Nadalje, žalitelj smatra da nije moguće odustati od konkretnog razmatranja postojanja nužnosti pristupa lokalnoj petlji kada postoji regulatorna obveza davanja pristupa s obzirom na to da bi se time olakšalo utvrđenje postojanja zlouporabe i lišilo sudsku praksu Suda njezina smisla.

35 Osim toga, suprotno onomu što je Opći sud presudio u točkama 106. do 112. pobijane presude, implicitno odbijanje pristupa lokalnoj petlji, poput onoga koje se stavlja na teret društvu ST, ne razlikuje se od onoga u kojem je donesena presuda Bronner s obzirom na to da u oba slučaja vlasnik infrastrukture ima legitiman interes za zaštitu svojeg ulaganja i da je teško razlikovati ta dva oblika odbijanja pristupa, a da je manju povredu, odnosno implicitno odbijanje pristupa lakše dokazati od ozbiljnije povrede, odnosno izričitog odbijanja pristupa.

36 Naposljetku, na temelju formulacije koju je Sud upotrijebio u točki 55. presude od 17. veljače 2011., TeliaSonera Sverige (C-52/09, EU:C:2011:83, u daljnjem tekstu: presuda TeliaSonera), ne može se zaključiti da se kriteriji iz presude Bronner ne primjenjuju na implicitno odbijanje pristupa.

37 Komisija u biti smatra da se zlouporaba utvrđena u spornoj odluci bitno razlikuje od zlouporabe o kojoj je riječ u presudi Bronner, tako da se kriteriji navedeni u potonjoj presudi ne primjenjuju u ovom slučaju.

Ocjena Suda

38 Svojim prvim žalbenim razlogom žalitelj, društvo majka društva ST, kojemu je pripisano postupanje potonjeg društva, osporava osobito točke 86. do 115. pobijane presude u kojima je Opći sud potvrdio osnovanost sporne odluke u dijelu u kojem Komisija nije morala dokazati da je alternativnim operatorima pristup lokalnoj petlji društva ST nužan kako bi mogla kvalificirati kao „zlouporabu" njegovu praksu koju ta institucija smatra implicitnim odbijanjem pristupa u točki 365. sporne odluke i koja se sastoji, kao prvo, od skrivanja informacija o njegovoj mreži od alternativnih operatora koje su potrebne za izdvajanje lokalne petlje, kao drugo, od smanjenja vlastitih obveza u pogledu izdvajanja koja proizlaze iz primjenjivog regulatornog okvira i, kao treće, od utvrđivanja više nepoštenih odredbi i uvjeta u svojoj referentnoj ponudi za izdvajanje (u daljnjem tekstu: sporne prakse).

39 Konkretno, u točki 101. pobijane presude Opći je sud smatrao da, s obzirom na to da se relevantnim regulatornim okvirom primjenjivim u području telekomunikacija jasno priznaje nužnost pristupa lokalnoj petlji društva ST kako bi se omogućilo stvaranje i razvoj učinkovitog tržišnog natjecanja na slovačkom tržištu širokopojasnih internetskih usluga, Komisija nije trebala dokazati da je takav pristup bio stvarno nužan u smislu posljednjeg uvjeta iz točke 41. presude Bronner. Dodao je, u biti, u točkama 106. do 114. pobijane presude, da se uvjeti koji proizlaze iz presude Bronner, a konkretno onaj koji se odnosi na nužnost usluge ili infrastrukture koja pripada poduzetniku u vladajućem položaju, ne primjenjuju na postupanja koja nisu odbijanje pristupa, poput spornih praksi.

40 Kako bi se ocijenilo jesu li ta razmatranja zahvaćena pogreškom koja se tiče prava kao što to navodi žalitelj, važno je podsjetiti na to da članak 102. UFEU-a zabranjuje, u mjeri u kojoj bi mogla utjecati na trgovinu među državama članicama, da jedan poduzetnik ili više njih zlorabi vladajući položaj na unutarnjem tržištu ili njegovu znatnom dijelu. Stoga je na poduzetniku u vladajućem položaju osobita odgovornost da svojim postupanjem ne ugrozi djelotvorno i nenarušeno tržišno natjecanje na unutarnjem tržištu (presuda od 30. siječnja 2020., Generics (UK) i dr., C-307/18, EU:C:2020:52, t. 153. i navedena sudska praksa).

41 Prema ustaljenoj sudskoj praksi pojam „zlouporaba vladajućeg položaja" u smislu članka 102. UFEU-a objektivan je pojam koji se odnosi na postupanje poduzetnika u vladajućem položaju koje, na tržištu na kojem je razina tržišnog natjecanja već oslabljena upravo zbog prisutnosti tog poduzetnika, korištenjem sredstvima različitima od sredstava mjerodavnih za normalno tržišno natjecanje proizvoda ili usluga na temelju transakcija gospodarskih subjekata, narušava održavanje razine tržišnog natjecanja koja još postoji na tržištu ili razvoj tog tržišnog natjecanja (presuda od 30. siječnja 2020., Generics (UK) i dr., C-307/18, EU:C:2020:52, t. 148. i navedena sudska praksa).

42 Razmatranje o tome je li praksa poduzetnika u vladajućem položaju zlouporaba u smislu članka 102. UFEU-a treba provesti uzimajući u obzir sve specifične okolnosti predmeta (vidjeti u tom smislu presude TeliaSonera, t. 68.; od 6. listopada 2015., Post Danmark, C-23/14, EU:C:2015:651, t. 68. i od 19. travnja 2018., MEO – Serviços de Comunicações e Multimédia, C-525/16, EU:C:2018:270, t. 27. i 28.).

43 Kao što to proizlazi iz točke 37. presude Bronner, predmet u kojem je donesena potonja presuda odnosio se na pitanje je li vlasnik jedinog sustava kućne dostave koji postoji na nacionalnoj razini na području države članice i koji upotrebljava taj sustav za distribuciju vlastitih novina zlouporabio vladajući položaj, u smislu članka 102. UFEU-a, time što je odbio dati pristup tom sustavu konkurentskom izdavaču, a zbog toga što se tim odbijanjem navedenog konkurenta lišava načina distribucije koji je ocijenjen nužnim za prodaju njegovih proizvoda.

44 Sud je odgovarajući na to pitanje u točki 41. te presude utvrdio da je, kako bi se takvo odbijanje moglo kvalificirati kao zlouporaba vladajućeg položaja, ne samo odbijanje usluge kućne dostave moralo biti takve prirode da je na tržištu dnevnih novina uklonilo svaku mogućnost tržišnog natjecanja podnositelju zahtjeva za uslugu i da se takvo odbijanje nije moglo objektivno opravdati, nego i da je ta usluga sama po sebi morala biti nužna za obavljanje djelatnosti tog podnositelja zahtjeva jer nije postojala nikakva stvarna ili moguća zamjena za navedeni sustav kućne dostave.

45 Određivanje tih uvjeta bilo je opravdano posebnim okolnostima tog predmeta koje nisu uključivale nikakvo drugo postupanje osim odbijanja poduzetnika u vladajućem položaju da odobri konkurentu pristup infrastrukturi koju je on razvio za potrebe vlastite djelatnosti.

46 U tom pogledu, kao što je to u biti istaknuo nezavisni odvjetnik u točkama 68., 73. i 74. svojeg mišljenja, utvrđenje da je poduzetnik u vladajućem položaju zloupotrijebio svoj položaj zbog toga što je odbio sklopiti ugovor s konkurentom dovodi do toga da će taj poduzetnik biti prisiljen s tim konkurentom sklopiti ugovor. Međutim, takvom se obvezom osobito ugrožava sloboda ugovaranja i pravo vlasništvo vladajućeg poduzetnika s obzirom na to da poduzetnik, iako je vladajući poduzetnik, u načelu ima pravo odbiti sklapanje ugovora i koristiti infrastrukturu koju je razvio za vlastite potrebe (vidjeti po analogiji presudu od 5. listopada 1988., Volvo, 238/87, EU:C:1988:477, t. 8.).

47 Usto, iako gledajući kratkoročno osuda poduzetnika zbog toga što je zlouporabio vladajući položaj i odbio sklopiti ugovor s konkurentom dovodi do poticanja tržišnog natjecanja, suprotno tomu, dugoročno je općenito za razvoj tržišnog natjecanja povoljno i u interesu potrošača da poduzetniku omogući da pridrži za vlastitu uporabu infrastrukturu koju je razvio za potrebe svoje djelatnosti. Naime, ako bi se pristup proizvodnom, kupovnom ili distribucijskom postrojenju prelako dodjeljivao, konkurenti ne bi imali poticaj za razvoj konkurentskih postrojenja. Štoviše, poduzetnik u vladajućem položaju ne bi bio spreman ulagati u djelotvorna postrojenja ako bi samo na jednostavan zahtjev svojih konkurenata mogao biti prisiljen s njima dijeliti dobit od vlastitih ulaganja.

48 Dakle, kada poduzetnik u vladajućem položaju odbije dati pristup infrastrukturi koju je razvio za potrebe vlastite djelatnosti, odluka kojom se tog poduzetnika obvezuje da dodijeli taj pristup može se opravdati, u smislu politike tržišnog natjecanja, samo ako poduzetnik u vladajućem položaju ima stvarnu veliku moć na tržištu o kojem je riječ.

49 U predmetnom slučaju primjena uvjeta koje je Sud naveo u presudi Bronner i koji su navedeni u točki 44. ove presude, a osobito uvjeta koji se odnosi na postojanje nužnosti pristupa infrastrukturi poduzetnika u vladajućem položaju, omogućuje nadležnom nacionalnom tijelu ili sudu da utvrdi ima li taj poduzetnik takvu veliku moć zahvaljujući toj infrastrukturi. Stoga se takvog poduzetnika može obvezati na to da konkurentu odobri pristup infrastrukturi koju je razvio za potrebe vlastite djelatnosti samo kada je takav pristup nužan za djelatnost takvog konkurenta, odnosno ako ne postoji stvarna ili moguća zamjena za tu infrastrukturu.

50 Suprotno tomu, kada poduzetnik u vladajućem položaju odobrava pristup svojoj infrastrukturi, ali taj pristup, pružanje usluga ili prodaju proizvoda podvrgava nepoštenim uvjetima, ne primjenjuju se uvjeti koje je Sud naveo u točki 41. presude Bronner. Doista, kada je pristup takvoj infrastrukturi ili čak usluzi ili inputu nužan kako bi se konkurentima poduzetnika u vladajućem položaju omogućilo da posluju na isplativ način na silaznom tržištu, još je vjerojatnije da će nepoštene prakse na tom tržištu imati barem moguće protutržišne učinke i predstavljati zlouporabu u smislu članka 102. UFEU-a (vidjeti u tom smislu presude od 14. listopada 2010., Deutsche Telekom/Komisija, C-280/08 P, EU:C:2010:603, t. 234. i TeliaSonera, t. 70. i 71.). Međutim, kad je riječ o praksama koje nisu odbijanje pristupa, nepostojanje takve nužnosti nije samo po sebi odlučujuće za razmatranje postupanja koja potencijalno mogu biti zlouporaba poduzetnika u vladajućem položaju (vidjeti u tom smislu presudu TeliaSonera, t. 72.).

51 Naime, iako takva postupanja mogu predstavljati oblik zlouporabe kada mogu dovesti do barem mogućih proturžišnih ili isključujućih učinaka na tržištima o kojima je riječ, ona se ne mogu izjednačiti s izričitim odbijanjem odobravanja pristupa infrastrukturi konkurentu s obzirom na to da tijelo nadležno za tržišno natjecanje ili nadležni nacionalni sud neće morati obvezati poduzetnika u vladajućem položaju da odobri pristup svojoj infrastrukturi s obzirom na to da će taj pristup već biti odobren. Mjere koje će se donijeti u takvom kontekstu stoga će manje zadirati u slobodu ugovaranja poduzetnika u vladajućem položaju i njegovo pravo vlasništva nego obveza davanja pristupa vlastitoj infrastrukturi kada ju je pridržao za potrebe svoje djelatnosti.

52 U tom smislu Sud je u točkama 75. i 96. presude od 10. srpnja 2014., Telefónica i Telefónica de España/Komisija (C-295/12 P, EU:C:2014:2062), već utvrdio da se uvjeti koje je Sud naveo u točki 41. presude Bronner, a osobito onaj koji se odnosi na nužnost pristupa, ne primjenjuju u slučaju zlouporabe istiskivanjem marži konkurentskih operatora na silaznom tržištu.

53 U istom smislu Sud je u točki 58. presude TeliaSonera u biti utvrdio da se ne može zahtijevati provođenje sustavnog razmatranja za utvrđivanje radi li se o zlouporabi u pogledu svih vrsta postupanja poduzetnika u vladajućem položaju u odnosu na njegove konkurente s obzirom na uvjete koje je Sud naveo u presudi Bronner, a koji su se odnosili na odbijanje pružanja usluge. Stoga je Opći sud u točkama 108. do 110. pobijane presude pravilno smatrao da se u točkama 55. do 58. presude TeliaSonera Sud nije pozvao samo na poseban oblik zlouporabe koju čini istiskivanje marži konkurenata na silaznom tržištu kada je ocijenio prakse na koje se ne primjenjuju uvjeti iz presude Bronner.

54 U ovom je predmetu situacija društva ST osobito obilježena činjenicom, na koju se podsjeća u točki 99. pobijane presude, da se na njega primjenjuje regulatorna obveza u području telekomunikacija, a na temelju koje je ono bilo dužno omogućiti pristup svojoj lokalnoj petlji. Naime, nakon odluke TUSR-a od 8. ožujka 2005., koju je 14. lipnja 2005. potvrdio ravnatelj tog istog tijela, društvo ST je bilo dužno, u svojstvu operatora sa značajnom tržišnom snagom, odobriti sve zahtjeve alternativnih operatora za izdvajanje svoje lokalne petlje koji su bili razumni i opravdani kako bi im na tom temelju omogućilo da nude vlastite usluge na masovnom maloprodajnom tržištu nepokretnih širokopojasnih usluga u Slovačkoj.

55 Takva obveza odgovara ciljevima razvoja učinkovitog tržišnog natjecanja na tržištima nepokretnih telekomunikacija koje je utvrdio zakonodavac Unije. Kao što je to pojašnjeno u uvodnim izjavama 3., 6. i 7. Uredbe br. 2887/2000, nalaganje takve obveze pristupa opravdano je činjenicom, s jedne strane, da su operatori sa značajnom tržišnom snagom, s obzirom na to da su svoju lokalnu pristupnu infrastrukturu dugo razvijali, pri čemu su bili zaštićeni isključivim pravima, mogli financirati svoje troškove ulaganja zahvaljujući monopolističkim naknadama te da za nove sudionike ne bi bilo ekonomski isplativo reproducirati infrastrukturu lokalnog pristupa koja već postoji i, s druge strane, da druge infrastrukture nisu valjana zamjena za te mreže lokalnog pristupa. Pristup izdvojenoj lokalnoj petlji tako omogućuje novim sudionicima da konkuriraju operatorima sa značajnomtržišnom snagom. Iz toga slijedi da je, kao što je to Opći sud podsjetio u točki 99. pobijane presude, obveza pristupa koju u ovom slučaju nalaže TUSR rezultat nastojanja da se društvo ST i njegove konkurente potakne na ulaganja i inovacije, pri tome vodeći računa o očuvanju tržišnog natjecanja.

56 Ta regulatorna obveza primjenjivala se na društvo ST tijekom cijelog razdoblja povrede koje je Komisija uzela u obzir u spornoj odluci, odnosno od 12. kolovoza 2005. do 31. prosinca 2010. Naime, uz činjenicu da na temelju članka 8. stavka 5. točke (f) Direktive 2002/21, kako je izmijenjena Direktivom 2009/140, regulatorna tijela u području telekomunikacija mogu nametnuti takvu obvezu pristupa samo kada nema učinkovitog i održivog tržišnog natjecanja te su je dužna ublažiti ili ukinuti čim se taj uvjet ispuni, žalitelj nije ni tvrdio ni dokazao da je osporavao da je društvo ST imalo takvu obvezu tijekom razdoblja trajanja povrede. Usto, Komisija je obrazložila osnovu za postojanje takve obveze pristupa u odjeljku 5.1. sporne odluke te je u njezinoj točki 377. navela da je provela vlastitu *ex post* analizu predmetnih tržišta kako bi zaključila da se stanje na tim tržištima u tom pogledu nije značajno promijenilo tijekom razdoblja povrede.

57 Po analogiji s onime što je Sud već naveo u točki 224. presude od 14. listopada 2010., Deutsche Telekom/Komisija (C-280/08 P, EU:C:2010:603), na koju se upućuje u točki 97. pobijane presude, valja smatrati da regulatorna obveza može biti relevantna za ocjenu je li poduzetnik u vladajućem položaju koji podliježe propisu sektora počinio zlouporabu u smislu članka 102. UFEU-a. U kontekstu ovog predmeta, iako obveza pristupa lokalnoj petlji koja se stavlja na teret društvu ST-u ne može osloboditi Komisiju obveze dokazivanja postojanja zlouporabe u smislu članka 102. UFEU-a, uzimajući u obzir osobito primjenjivu sudsku praksu, nalaganje te obveze dovodi do toga da tijekom cijelog razdoblja povrede koje je uzeto u obzir u ovom slučaju društvo ST nije moglo i doista nije odbilo dati pristup svojoj lokalnoj petlji.

58 Međutim, društvo ST je tijekom navedenog razdoblja zadržalo samostalnost odlučivanja u pogledu uvjeta takvog pristupa, neovisno o navedenoj regulatornoj obvezi. Naime, osim određenih smjernica, obvezni sadržaj referentne ponude za izdvajanje lokalne petlje iz članka 3. Uredbe br. 2887/2000 nije bio propisan regulatornim okvirom ili odlukama TUSR-a. Upravo je primjenom te samostalnosti u odlučivanju društvo ST donijelo sporne prakse.

59 Budući da sporne prakse ipak nisu bile odbijanje pristupa lokalnoj petlji društva ST, nego su se odnosile na uvjete takvog pristupa, iz razloga navedenih u točkama 45. do 51. ove presude, uvjeti koje je Sud utvrdio u točki 41. presude Bronner, navedeni u točki 44. ove presude, u ovom se slučaju ne primjenjuju.

60 Stoga Opći sud nije počinio pogrešku koja se tiče prava kada je u točki 101. pobijane presude smatrao da Komisija nije bila dužna dokazati „nužnost" u smislu posljednjeg uvjeta utvrđenog u točki 41. presude Bronner kako bi utvrdila zlouporabu vladajućeg položaja društva ST zbog spornih praksi.

61 U tim okolnostima, s obzirom na to da se prvi žalbeni razlog temelji na pretpostavci koja je pravno pogrešna, treba ga odbiti u cijelosti.

Drugi žalbeni razlog

Argumentacija stranaka

62 Svojim drugim žalbenim razlogom, koji se sastoji od dva dijela, žalitelj tvrdi da je Opći sud počinio pogreške koje se tiču prava time što mu je pripisao zlouporabu vladajućeg položaja koju je počinilo društvo ST.

63 Prvim dijelom drugog žalbenog razloga žalitelj tvrdi da je Opći sud, kako bi mu pripisao zlouporabu društva ST, pogrešno smatrao da činjenice kojima se samo može utvrditi mogućnost žalitelja da izvršava odlučujući utjecaj na društvo ST mogu biti indicije stvarnog izvršavanja takvog utjecaja. Žalitelj smatra da bi, ako bi prihvaćanje činjenica iz kojih proizlazi samo mogućnost društva majke da izvršava odlučujući utjecaj na svoje društvo kćer bilo dovoljno kako bi se dokazalo stvarno izvršavanje navedenog utjecaja, to dovelo do uklanjanja svih oblika razlikovanja između mogućeg izvršavanja i stvarnog izvršavanja tog utjecaja te bi predstavljalo nezakonito proširenje pretpostavke koja se primjenjuje na društva kćeri u kojima društvo majka drži 100 % udjela.

64 Žalitelj stoga smatra da činjenice navedene, kao prvo, u točkama 233. i 249. i dalje pobijane presude, prema kojima rukovodeće osoblje društva ST također obavlja upravljačke funkcije u žalitelju ili je rukovodeće osoblje žalitelja prisutno u upravnom odboru društva ST, kao drugo, u točkama 280. do 285. pobijane presude, u skladu s kojima je žalitelj stavio na raspolaganje društvu ST svoje suradnike i, kao treće, u točki 294. pobijane presude, prema kojima mu je društvo ST dostavilo izvješća u vezi sa svojom poslovnom politikom, predstavljaju činjenične okolnosti koje su takve prirode da se njima može samo utvrditi mogućnost žalitelja da izvršava odlučujući utjecaj na društvo ST, a ne da ono stvarno izvršava takav utjecaj.

65 Usto, žalitelj tvrdi da razlikovanje iz točke 63. ove presude ne sprečava Komisiju da uzme u obzir sve relevantne okolnosti koje bi mogle dovesti do utvrđenja stvarnog izvršavanja odlučujućeg utjecaja. Osim toga, žalitelj osporava relevantnost upućivanja Općeg suda u pobijanoj presudi i Komisije u odgovoru na žalbu na presudu od 18. siječnja 2017., Toshiba/Komisija (C-623/15 P, neobjavljena, EU:C:2017:21), s obzirom na to da se predmet u kojem je donesena ta presuda odnosio na poštovanje pravila o donošenju odluka unutar zajedničkog pothvata, a ne na mogućnost izvršavanja odlučujućeg utjecaja. Suprotno onome što ističe Komisija u svojem odgovoru na žalbu, žalitelj također smatra da Sud u točki 93. presude od 24. lipnja 2015., Fresh Del Monte Produce/Komisija i Komisija/Fresh Del Monte Produce (C-293/13 P i C-294/13 P, EU:C:2015:416), nije utvrdio da je razmjena informacija indicija stvarnog izvršavanja odlučujućeg utjecaja.

66 U sklopu drugog dijela svojeg drugog žalbenog razloga žalitelj ističe da je u okviru pravne kvalifikacije činjenica na koje se Komisija oslonila Opći sud pogrešno primijenio načelo prema kojem se odlučujući utjecaj morao stvarno izvršavati kada je zaključio o postojanju stvarnog izvršavanja odlučujućeg utjecaja zbog same mogućnosti takvog izvršavanja. Stoga žalitelj tvrdi da nisu samo sporne točke pobijane presude u okviru prvog dijela tog žalbenog razloga zahvaćene pogreškom koja se tiče prava, nego i, kao prvo, točka 262. te presude u dijelu u kojem je Opći sud uzeo u obzir činjenicu da je izvršni direktor društva ST-a podnosio izvješća upravnom odboru žalitelja te da je potonji odobravao poslovni plan navedenog izvršnog direktora, kao drugo, točke 273. i 274. navedene presude u dijelu u kojem je Opći sud smatrao da obveza lojalnosti uprave prema dioničarima ili neobvezujući savjeti društvu ST ne isključuju izvršavanje odlučujućeg utjecaja žalitelja na društvo ST i, kao treće, točka 278. iste presude u dijelu u kojem je Opći sud utvrdio da sporazum dioničara dopušta predstavnicima žalitelja u upravnom odboru društva ST izvršavanje odlučujućeg utjecaja na sve poslovne odluke potonjeg. Osim toga, žalitelj osporava prigovor nedopuštenosti koji je Komisija istaknula protiv drugog dijela njegova drugog žalbenog razloga, a kojim tvrdi da žalitelj ne dovodi u pitanje činjenična utvrđenja Općeg suda, nego se samo ograničava na isticanje pogreške koja se tiče prava u primjeni načela stvarnog izvršavanja odlučujućeg utjecaja.

67 Komisija smatra da je drugi dio drugog žalbenog razloga nedopušten jer dovodi u pitanje činjenična utvrđenja Općeg suda i podrazumijeva da će Sud provesti novu ocjenu dokaza. U svakom slučaju, drugi žalbeni razlog je neosnovan jer se zaključak o stvarnom izvršavanju odlučujućeg utjecaja može izvesti, kao u ovom slučaju, iz skupa usklađenih elemenata uzimajući u obzir sve relevantne okolnosti.

Ocjena Suda

68 Kad je riječ o dopuštenosti drugog dijela drugog žalbenog razloga valja podsjetiti na ustaljenu sudsku praksu Suda prema kojoj je on na temelju članka 256. UFEU-a nadležan isključivo za to da, nakon što je Opći sud utvrdio ili ocijenio činjenice, nadzire njihovu pravnu kvalifikaciju i pravne posljedice koje je Opći sud iz njih izveo. Ocjena činjenica, osim u slučaju iskrivljavanja dokaza podnesenih Općem sudu, ne predstavlja pravno pitanje koje bi kao takvo bilo predmetom nadzora Suda (vidjeti, osobito, presudu od 17. listopada 2019., Alcogroup i Alcodis/Komisija, C-403/18 P, EU:C:2019:870, t. 63. i navedenu sudsku praksu).

69 Žalitelj u drugom žalbenom razlogu nije tvrdio da je Opći sud iskrivio dokaze koje je razmatrao, a koji dokazuju da ga se može smatrati odgovornim za postupanje društva ST, tako da nije na Sudu da preispita dokaznu vrijednost tih elemenata.

70 Drugim dijelom tog žalbenog razloga žalitelj međutim tvrdi da je Opći sud pogrešno smatrao da se Komisija mogla pravilno osloniti na određene činjenice kako bi zaključila o postojanju stvarnog izvršavanja odlučujućeg utjecaja žalitelja na društvo ST, iako su te činjenice takve prirode da dokazuju samo mogućnost takvog utjecaja. Iz toga proizlazi da je Opći sud pogrešno kvalificirao te činjenice kao činjenice koje predstavljaju stvaran odlučujući utjecaj žalitelja na društvo ST. Stoga tim dijelom svojeg drugog žalbenog razloga žalitelj od Suda zahtijeva da ne provodi novu ocjenu činjenica nego da provede nadzor njihove pravne kvalifikacije koju ju učinio Opći sud.

71 Iz toga slijedi da je drugi dio drugog žalbenog razloga dopušten.

72 Kad je riječ o meritumu, valja podsjetiti na to da su autori Ugovora odabrali upotrebu pojma „poduzetnik" kako bi odredili počinitelja povrede prava tržišnog natjecanja koja se može sankcionirati primjenom članaka 101. i 102. UFEU-a. Taj autonomni pojam prava Unije obuhvaća svaki subjekt koji se sastoji od osobnih, materijalnih i nematerijalnih elemenata i koji obavlja gospodarsku djelatnost, neovisno o pravnom statusu tog subjekta i njegovu načinu financiranja (vidjeti u tom smislu presudu od 14. ožujka 2019., Skanska Industrial Solutions i dr., C-724/17, EU:C:2019:204, t. 29., 36. i 47.). Stoga pojam „poduzetnik" iz članaka 101. i 102. UFEU-a treba tumačiti tako da označava gospodarsku jedinicu s gledišta cilja protutržišnog djelovanja o kojem je riječ, čak i ako se, s pravnog stajališta, ta gospodarska jedinica sastoji od više fizičkih ili pravnih osoba (vidjeti u tom smislu presude od 12. srpnja 1984., Hydrotherm Gerätebau, 170/83, EU:C:1984:271, t. 11. i od 29. rujna 2011., Elf Aquitaine/Komisija, C-521/09 P, EU:C:2011:620, t. 53. i navedenu sudsku praksu).

73 Iz tog izbora proizlazi, s jedne strane, da ako takav gospodarski subjekt povrijedi pravila tržišnog natjecanja, u skladu s načelom osobne odgovornosti, on je dužan odgovarati za tu povredu (vidjeti u tom smislu presudu od 29. rujna 2011., Elf Aquitaine/Komisija, C-521/09 P, EU:C:2011:620, t. 53. i navedenu sudsku praksu) i, s druge strane, da se pravna osoba u određenim uvjetima može smatrati osobno i solidarno odgovornom za protutržišno djelovanje druge pravne osobe koja pripada tom istom gospodarskom subjektu (vidjeti u tom smislu presudu od 27. travnja 2017., Akzo Nobel i dr./Komisija, C-516/15 P, EU:C:2017:314, t. 57. i navedenu sudsku praksu).

74 Stoga iz ustaljene sudske prakse Suda proizlazi da se protupravno postupanje društva kćeri može pripisati društvu majci osobito u slučaju kada društvo kći, iako ima vlastitu pravnu osobnost, samostalno ne odlučuje o svojem postupanju na tržištu, već u biti provodi upute koje mu daje društvo majka, posebno uzimajući u obzir gospodarske, organizacijske i pravne veze koje spajaju ta dva pravna

subjekta (vidjeti osobito presude od 10. rujna 2009., Akzo Nobel i dr./Komisija, C-97/08 P, EU:C:2009:536, t. 58.; od 10. travnja 2014., Areva i dr./Komisija, C-247/11 P i C-253/11 P, EU:C:2014:257, t. 30. i od 18. siječnja 2017., Toshiba/Komisija, C-623/15 P, neobjavljena, EU:C:2017:21, t. 45.). U takvom slučaju upute koje daje društvo majka mogu predstavljati oblik odlučujućeg utjecaja koji potonje izvršava na svoje društvo kćer.

75 U svrhu preispitivanja može li društvo majka izvršavati odlučujući utjecaj na tržišno postupanje svojeg društva kćeri, valja uzeti u obzir sve relevantne elemente koji se odnose na gospodarske, organizacijske i pravne veze između društva kćeri i društva majke i stoga voditi računa o gospodarskoj stvarnosti (presude od 24. lipnja 2015., Fresh Del Monte Produce/Komisija i Komisija/Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P i C-294/13 P, EU:C:2015:416, t. 76. i od 18. siječnja 2017., Toshiba/Komisija, C-623/15 P, neobjavljena, EU:C:2017:21, t. 46.).

76 Dakle, iako upute koje je društvo majka dalo svojem društvu kćeri i koje utječu na njegovo postupanje na tržištu mogu biti dostatni dokazi o takvom odlučujućem utjecaju, one ne predstavljaju jedine prihvatljive dokaze. Stvarno izvršavanje odlučujućeg utjecaja društva majke na postupanje društva kćeri može se također zaključiti iz skupa usklađenih elemenata, čak i ako nijedan od tih elemenata promatranih zasebno nije dovoljan za utvrđivanje postojanja takvog utjecaja (presude od 24. lipnja 2015., Fresh Del Monte Produce/Komisija i Komisija/Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P i C-294/13 P, EU:C:2015:416, t. 77. i od 18. siječnja 2017., Toshiba/Komisija, C-623/15 P, neobjavljena, EU:C:2017:21, t. 47.).

77 Kao što to proizlazi iz točaka 75. i 76. ove presude, kako bi se odgovornost za postupanje društva kćeri pripisala društvu majci, može biti dovoljno razmotriti ima li potonje društvo mogućnost izvršavanja odlučujućeg utjecaja na svoje društvo kćer. Stoga, suprotno onomu što tvrdi žalitelj, Komisija također može uzeti u obzir, u okviru globalne ocjene situacije o kojoj je riječ, činjenicu koja doprinosi dokazivanju toga da društvo majka može izvršavati odlučujući utjecaj na svoje društvo kćer kada je takva činjenica, razmotrena s obzirom na druge činjenice koje se odnose na tu situaciju ili zajedno s njima, dio skupa usklađenih indicija o stvarnom i odlučujućem utjecaju društva majke na svoje društvo kćer.

78 Iz toga slijedi da žalitelj pogrešno navodi da je Opći sud počinio pogrešku koja se tiče prava time što je smatrao da se činjenice koje dokazuju da je žalitelj mogao izvršavati odlučujući utjecaj na društvo ST ne mogu uzeti u obzir kao indicije koje pridonose utvrđivanju stvarnog izvršavanja tog utjecaja.

79 Kad je riječ o pitanju je li Opći sud pogrešno kvalificirao posebne elemente navedene u točkama 233., 249. do 262., 273., 274., 278., 280. do 285. i 294. pobijane presude kao indicije o stvarnom izvršavanju odlučujućeg utjecaja žalitelja, koji je držao 51 % udjela u kapitalu društva ST, na potonje društvo, valja istaknuti sljedeće.

80 Kao prvo, kada je riječ o uzimanju u obzir prisutnosti žaliteljeva najvišeg rukovodstva u upravnom odboru društva ST, Opći sud nije počinio pogrešku kada je u točki 233. pobijane presude smatrao da je za ocjenu stvarnog izvršavanja odlučujućeg utjecaja društva majke na svoje društvo kćer relevantno uzeti u obzir prisutnost osoba koje obavljaju upravljačke funkcije unutar društva majke na čelu društva kćeri. Naime, takva prisutnost na čelu društva kćeri indicija je koja, kada je potvrđena drugim indicijama, može utvrditi stvarno izvršavanje odlučujućeg utjecaja društva majke na postupanje svojeg društva kćeri na tržištu o kojem je riječ.

81 U ovom slučaju Opći sud je, među ostalim, u točkama 250. do 256. pobijane presude utvrdio da je tijekom razdoblja povrede R. R., s jedne strane, istodobno bio član upravnog odbora društva ST i bio na rukovodećem radnom mjestu u žalitelju i, s druge strane, provjeravao račune društva ST radi njihove konsolidacije na razini grupe Deutsche Telekom. Iz tih točaka pobijane presude također proizlazi da je R. R. bio uključen u izradu financijskog plana i investicijske politike društva ST kako bi se osigurala njihova usklađenost s ciljevima te grupe i da je provjeravao je li to društvo kći ostvarivalo

vlastite financijske ciljeve u svakom referentnom razdoblju. Opći sud još je pojasnio da je takva uključenost R. R.-a u društvo ST nužno predstavljala usku povezanost s poslovnom politikom potonjeg.

82 Opći sud nije počinio pogrešku koja se tiče prava time što je te činjenične elemente kvalificirao kao indicije izvršavanja odlučujućeg utjecaja žalitelja na društvo ST. Naime, preklapanje dužnosti R. R.-a kao direktora žalitelja i člana upravnog odbora društva ST, kao i njegove različite zadaće u okviru potonjeg, indicije su o uključenosti žalitelja u utvrđivanje i nadzor poslovne politike društva ST.

83 U dijelu u kojem žalitelj smatra da je Opći sud u točki 262. pobijane presude određene činjenice pogrešno kvalificirao kao indicije stvarnog izvršavanja odlučujućeg utjecaja na društvo ST, valja utvrditi da se odlomak navedene točke koji žalitelj osporava, u tom stadiju obrazloženja, posebno odnosi na nadzor koji upravni odbor društva ST provodi nad svojim izvršnim direktorom, a ne na nadzor koji žalitelj izvršava nad društvom ST putem upravnog odbora društva ST. Usto, Opći sud nije počinio pogrešku koja se tiče prava kada je smatrao da je obveza izvršnog direktora društva ST da redovito podnosi izvješće upravnom odboru društva ST o svojim aktivnostima te o stanju tog društva i stanju njegovih društava kćeri, kao i ovlast upravnog odbora kad je riječ o odobravanju poslovnog plana koji je sastavio izvršni direktor, indicije o tome da upravni odbor društva ST provodi nadzor nad izvršnim direktorom tog društva. Stoga, suprotno onomu što tvrdi žalitelj, navedena točka pobijane presude nije zahvaćena pogreškom koja se tiče kvalifikacije.

84 Isto tako, u dijelu u kojem žalitelj osporava, kao prvo, točku 273. pobijane presude, prema kojoj obveza lojalnosti uprave prema dioničarima na temelju primjenjivog slovačkog prava nije zakonski sprečavala društvo majku koje drži većinu udjela društva kćeri da izvršava odlučujući utjecaj na postupanje tog društva na tržištu, kao drugo, točku 274. pobijane presude, prema kojoj neobvezujući savjeti koje je žalitelj pružao društvu ST na temelju okvirnog sporazuma o strateškoj suradnji sklopljenog između ta dva društva ne isključuju izvršavanje žaliteljeva odlučujućeg utjecaja na poslovnu politiku društva ST i, kao treće, točku 278. te presude u dijelu u kojem se upućuje na razloge koje je navela Komisija u spornoj odluci, a prema kojima je sporazum dioničara predstavnicima žalitelja u upravnom odboru društva ST dopuštao izvršavanje odlučujućeg utjecaja na sve poslovne odluke potonjeg, uključujući odobrenje proračuna, valja utvrditi da je, s obzirom na to da žalitelj nije istaknuo da je Opći sud iskrivio činjenice koje je razmatrao u tim točkama pobijane odluke, taj sud mogao, a da ne počini pogrešku koja se tiče prava, kvalificirati takvu prisutnost žaliteljeva najvišeg rukovodstva u upravnom odboru društva ST kao indiciju izvršavanja odlučujućeg utjecaja žalitelja na društvo ST, kako je taj sud utvrdio osobito u točkama 250. do 256. pobijane presude.

85 Kao drugo, kad je riječ o kvalifikaciji stavljanja na raspolaganje društvu ST žaliteljevih suradnika kao indiciji o stvarnom izvršavanju odlučujućeg utjecaja žalitelja na društvo ST, u točki 285. pobijane presude Opći sud utvrdio je da se može razumno smatrati da su ti suradnici, čak i ako nisu bili pod žaliteljevom izravnom nadležnošću tijekom svojeg upućivanja društvu ST, osobito bili upoznati s politikom i poslovnim ciljevima žalitelja te su stoga bili u osobito dobrom položaju kako bi osigurali da društvo ST postupa u skladu sa žaliteljevim interesima. Doista, takva utvrđenja relevantna su kako bi se navedeno stavljanje na raspolaganje kvalificiralo kao indiciju o izvršavanju žaliteljeva odlučujućeg utjecaja na društvo ST s obzirom na to da ih treba tumačiti osobito u vezi s razmatranjima Općeg suda, koja žalitelj ne osporava, a koja su navedena u točkama 281. i 287. pobijane presude, prema kojima je najviše rukovodstvo koje je bilo stavljeno na raspolaganje društvu ST bilo na radnim mjestima koja su podrazumijevala visoku razinu odgovornosti u društvu ST i koja su im omogućavala da utječu na politiku i poslovne ciljeve tog društva te da su oni tijekom svojeg upućivanja također bili zaposleni u žalitelju i da su stoga ovisili o potonjem kad je riječ o nastavku njihove karijere unutar grupe Deutsche Telekom. Štoviše, Opći sud je u točkama 374. i 417. pobijane presude istaknuo činjenice kojima se dokazuje da su osobe koje je žalitelj stavio na raspolaganje društvu ST omogućile žalitelju da bude obaviješten i uključen u poslovne odluke društva ST.

86 Kao treće, kada je riječ o tome da je društvo ST podnosilo izvješća žalitelju, Opći sud nije počinio pogrešku koja se tiče prava kada je u točki 294. pobijane presude smatrao da se na temelju činjenice da je društvo kći redovito prenosilo detaljne informacije o svojoj poslovnoj politici društvu majci moglo utvrditi da je društvo majka bilo upoznato s postupanjem svojeg društva kćeri na tržištu i da je, slijedom toga, to društvo majka bilo u položaju u kojem je moglo na informiraniji, te stoga učinkovitiji, način utjecati na poslovnu politiku navedenog društva kćeri. Osim toga, iako činjenica da je društvo kći dužno izvještavati svoje društvo majku u vezi sa svojom poslovnom politikom i svojim rezultatima ne može sama po sebi biti indicija stvarnog izvršavanja odlučujućeg utjecaja društva majke na društvo kćer, ta činjenica može poduprijeti te indicije. Stoga Opći sud nije počinio pogrešku koja se tiče prava kada je u točki 294. pobijane presude smatrao da redovito izvješćivanje žalitelja u vezi s poslovnom politikom društva ST može pridonijeti, zajedno s drugim indicijama, utvrđivanju toga da ta društva čine istu gospodarsku jedinicu.

87 Slijedom navedenog, drugi žalbeni razlog valja odbiti kao neosnovan.

Treći žalbeni razlog

Argumentacija stranaka

88 U potporu svojem trećem žalbenom razlogu žalitelj ističe da iz sudske prakse Suda u području pripisivanja povrede koju je počinilo društvo kći društvu majci i presumpcije navedene u presudi od 16. studenoga 2000., Stora Kopparbergs Bergslags/Komisija (C-286/98 P, EU:C:2000:630), proizlazi da je navedeno pripisivanje podvrgnuto četirima kumulativnim uvjetima, odnosno, kao prvo, društvo majka mora biti u mogućnosti izvršavati odlučujući utjecaj, kao drugo, društvo majka je moralo stvarno izvršavati takav odlučujući utjecaj, kao treće, zbog tog razloga društvo kći nije samostalno postupalo na tržištu i, kao četvrto, društvo kći je u biti provodilo upute koje mu je dalo društvo majka. Taj posljednji uvjet služi provjeri relevantnosti odlučujućeg utjecaja koji izvršava društvo majka i izraz je načela proporcionalnosti. Prema mišljenju žalitelja, očito je neproporcionalno izreći društvu majci novčanu kaznu za povredu koju je počinilo jedno od njegovih društava kćeri ako navedeno društvo majka izvršava odlučujući utjecaj na svoje društvo kćer samo u neznatnoj mjeri i ako potonje društvo u biti ne slijedi upute svojeg društva majke.

89 Međutim, žalitelj smatra da u ovom slučaju Opći sud nije utvrdio da je društvo ST primilo i u biti slijedilo upute žalitelja. On smatra da je Opći sud, u točki 470. pobijane presude, samo utvrdio da postojanje određene samostalnosti društva kćeri nije nespojivo s pripadnošću tog društva istoj gospodarskoj jedinici kojoj pripada i njegovo društvo majka te, u točki 471. te presude, da je opću strategiju društva ST na slovačkom telekomunikacijskom tržištu određivao žalitelj. Glede tog drugog utvrđenja žalitelj pojašnjava da ono nije potkrijepljeno točkama 237. do 464. pobijane presude, na koje je Opći sud uputio u točki 471. navedene presude. Žalitelj smatra da je u navedenim točkama Opći sud samo istaknuo indicije o njegovu izvršavanju odlučujućeg utjecaja na društvo ST, a da nije utvrdio postojanje nikakvih konkretnih uputa koje je on dao društvu ST.

90 Stoga žalitelj smatra da Opći sud nije utvrdio da su u ovom slučaju ispunjeni uvjeti za primjenu načela pripisivosti.

91 Žalitelj također navodi da je Opći sud povrijedio svoju obvezu obrazlaganja time što nije iznio razloge zbog kojih je smatrao da je društvo ST u biti slijedilo njegove upute.

92 Komisija u biti tvrdi da Opći sud nije povrijedio svoju obvezu obrazlaganja i da nije počinio pogrešku kada je pripisao povredu koju je počinilo društvo ST žalitelju s obzirom na to da društvo ST nije samostalno određivalo svoje postupanje na tržištu o kojem je riječ u odnosu na žalitelja.

Ocjena Suda

93 Suprotno onomu što tvrdi žalitelj, Sud nikada nije utvrdio da pripisivost postupanja društva kćeri društvu majci ovisi o ispunjenju četiriju uvjeta navedenih u točki 88. ove presude.

94 Kao što to proizlazi iz točke 72. ove presude, mogućnost pripisivanja protutržišnog postupanja društva kćeri njegovu društvu majci jedna je od posljedica izbora autora Ugovora korištenja pojma poduzetnik za određivanje počinitelja povrede prava tržišnog natjecanja koja se može sankcionirati primjenom članaka 101. i 102. UFEU-a. Naime, može se smatrati da te pravne osobe čine gospodarsku jedinicu sa stajališta cilja protutržišnih praksi na koje se odnose navedene odredbe kada društvo majka izvršava nadzor nad postupanjem svojeg društva kćeri koje je počinilo povredu navedenih odredbi na tržištu o kojem je riječ. U takvim okolnostima formalno odvajanje društva majke i društva kćeri koje proizlazi iz njihove odvojene pravne osobnosti ne može prevagnuti nad jedinstvom njihova postupanja na tržištu u svrhu primjene članaka 101. i 102. UFEU-a (vidjeti u tom smislu presudu od 14. srpnja 1972., Imperial Chemical Industries/Komisija, 48/69, EU:C:1972:70, t. 140.).

95 Postojanje navedenog nadzora Komisija može, kao što to ističe nezavisni odvjetnik u točki 156. svojeg mišljenja, dokazati tako da utvrdi da društvo majka ima sposobnost izvršavati odlučujući utjecaj na postupanje društva kćeri i da je usto stvarno izvršavalo taj utjecaj (vidjeti u tom smislu presude od 26. rujna 2013., The Dow Chemical Company/Komisija, C-179/12 P, neobjavljena, EU:C:2013:605, t. 55., i od 26. rujna 2013., EI du Pont de Nemours/Komisija, C-172/12 P, neobjavljena, EU:C:2013:601, t. 44.) ili dokazati da to društvo kći ne određuje samostalno svoje postupanje na tržištu nego da u biti provodi upute koje mu je dalo društvo majka, uzimajući u obzir osobito gospodarske, organizacijske i pravne veze između tih dvaju pravnih subjekata (presuda od 26. listopada 2017., Global Steel Wire i dr./Komisija, C-457/16 P i C-459/16 P do C-461/16 P, neobjavljena, EU:C:2017:819, t. 83. i navedena sudska praksa).

96 Ta dva načina dokazivanja navedenog nadzora ne treba smatrati kumulativnima, već alternativnima i stoga istovrijednima. Najviše bi se moglo smatrati da provođenje uputa društva kćeri koje mu je dalo njegovo društvo majka na tržištu na koje se odnose predmetne protutržišne prakse o kojima je riječ potencijalno predstavlja oblik odlučujućeg utjecaja koji društvo majka izvršava na svoje društvo kćer, a ne, kao što to tvrdi žalitelj, dodatni uvjet koji Komisija mora dokazati kako bi se postupanje tog društva kćeri moglo pripisati njegovu društvu majci.

97 S obzirom na prethodno navedeno, Opći sud nije počinio pogrešku koja se tiče prava time što je u točkama 470. i 471. pobijane presude u biti utvrdio da su žalitelj i društvo ST činili gospodarsku jedinicu tijekom razdoblja povrede jer je, s obzirom na elemente iz točaka 237. do 464. pobijane presude, žalitelj izvršavao odlučujući utjecaj na društvo ST zbog toga što je utvrdio njegovu opću strategiju na tržištu o kojem je riječ. Nije se zahtijevalo da Komisija dokaže da je društvo ST u biti provodilo upute žalitelja kako bi mu se pripisala povreda koju je počinilo društvo ST.

98 Naposljetku, u dijelu u kojem žalitelj navodi da je Opći sud povrijedio svoju obvezu obrazlaganja, valja podsjetiti da na temelju ustaljene sudske prakse Suda obrazloženje presude mora jasno i nedvosmisleno odražavati zaključke Općeg suda na način koji zainteresiranim osobama omogućuje da se upoznaju s razlozima donošenja odluke, a Sudu da provede svoju ovlast nadzora (presuda od 11. srpnja 2013., Gosselin Group/Komisija, C-429/11 P, neobjavljena, EU:C:2013:463, t. 52. i navedena sudska praksa).

99 U ovom slučaju razlozi zbog kojih je Opći sud smatrao da se zlouporaba društva ST može pripisati žalitelju jasno i nedvosmisleno proizlaze iz točaka 227. do 473. pobijane presude. Ti su razlozi omogućili žalitelju da ih osporava pred Sudom i tom Sudu da provede svoj sudski nadzor. Slijedom toga, prigovor koji se temelji na nepostojanju obrazloženja je neosnovan.

100 Zbog prethodno navedenih razloga treći žalbeni razlog treba odbiti kao neosnovan.

Četvrti žalbeni razlog

Argumentacija stranaka

101 Žalitelj smatra da je Opći sud počinio pogrešku koja se tiče prava time što je u točki 144. pobijane presude utvrdio da njegovo pravo na saslušanje nije bilo povrijeđeno kad je riječ o izračunu istiskivanja marži.

102 Žalitelj tvrdi da mu je Komisija na sastanku od 29. rujna 2014. priopćila tri nova elementa, to jest, kao prvo, nove brojke koje se odnose na izračun istiskivanja marži društva ST, kao drugo, okolnost da je marža za 2005. godinu bila pozitivna na temelju izračuna marži za svaku godinu zasebno i, kao treće, njezinu namjeru da usto primijeni višegodišnju metodu izračuna marži na temelju koje može zaključiti da je postojala negativna marža i za 2005. godinu. Prema žaliteljevu mišljenju Opći sud priznao je relevantnost dvaju potonjih novih elemenata u okviru sporne odluke jer je u odnosu na njih, u točkama 198. do 221. pobijane presude, djelomično prihvatio drugi tužbeni razlog koji je žalitelj iznio u prvostupanjskom postupku.

103 Međutim, suprotno onomu što je odlučio Opći sud, žalitelj tvrdi da mu ukupan rok od 36 sati koji mu je bio dodijeljen za iznošenje stajališta o tim novim elementima, koji su tako uzeti u obzir u spornoj odluci, nije omogućio da učinkovito iznese svoje stajalište. Žalitelj također osporava da se može smatrati da je bio upoznat s tim elementima prije sastanka od 29. rujna 2014. zbog toga što je društvo ST pružilo te elemente.

104 Komisija tvrdi da je četvrti žalbeni razlog nedopušten jer žalitelj ne ističe niti utvrđuje da je Opći sud iskrivio činjenice na temelju kojih je utvrdio da je žalitelj već bio upoznat s novim elementima o kojima se raspravljalo na sastanku od 29. rujna 2014. Također ističe nedopuštenost žaliteljeva argumenta, koji je prvi put istaknut u njegovoj replici, a prema kojem se činjenica da je društvo ST poznavalo te elemente ne može izjednačiti sa žaliteljevim saznanjima. Naposljetku, Komisija smatra da je četvrti žalbeni razlog neosnovan, osobito zato što je ona strankama dala mogućnost da iznesu svoja stajališta na sastanku od 29. rujna 2014. i u kratkom roku nakon tog sastanka.

Ocjena Suda

105 Prava obrane temeljna su prava koja čine sastavni dio općih načela prava čije poštovanje osigurava Sud (presuda od 25. listopada 2011., Solvay/Komisija, C-109/10 P, EU:C:2011:686, t. 52. i navedena sudska praksa). To opće načelo prava Unije navedeno je u članku 41. stavku 2. točkama (a) i (b) Povelje Europske unije o temeljnim pravima i primjenjuje se kada uprava namjerava protiv neke osobe poduzeti mjeru koja je za nju štetna (vidjeti u tom smislu presudu od 16. siječnja 2019., Komisija/United Parcel Service, C-265/17 P, EU:C:2019:23, t. 28. i navedenu sudsku praksu).

106 U kontekstu prava tržišnog natjecanja poštovanje prava obrane podrazumijeva da se adresatu odluke kojom se utvrđuje da je počinio povredu pravila o tržišnom natjecanju tijekom upravnog postupka omogući da učinkovito izrazi svoje stajalište o postojanju i važnosti činjenica i navedenih okolnosti, kao i o dokumentima koje je Komisija priložila u prilog svojoj tvrdnji o postojanju povrede (vidjeti u tom smislu presude od 5. prosinca 2013., SNIA/Komisija, C-448/11 P, neobjavljena, EU:C:2013:801, t. 41., i od 14. rujna 2017., LG Electronics i Koninklijke Philips Electronics/Komisija, C-588/15 P i C-622/15 P, EU:C:2017:679, t. 43.).

107 U ovom je slučaju Opći sud u točki 144. pobijane presude utvrdio da Komisija nije povrijedila žaliteljeva prava obrane time što mu je dala kratak rok za podnošenje očitovanja o novim elementima koji su mu priopćeni na informativnom sastanku od 29. rujna 2014. Naime, Opći sud smatrao je da se takvim kratkim rokom žalitelju nije uskratila mogućnost da ga se primjereno sasluša uzimajući u obzir,

s jedne strane, činjenicu da se sastanak od 29. rujna 2014. održao u vrlo odmakloj fazi upravnog postupka i, s druge strane, da je bilo razumno smatrati da je žalitelj u tom trenutku jako dobro poznavao spis.

108 Osim toga, kao što to izričito proizlazi iz te točke pobijane presude, razmatranja Općeg suda iz navedene točke su sporedna. U točkama 123. do 143. pobijane presude Opći je sud primarno i u biti utvrdio da elementi o kojima je riječ, a s kojima je žalitelj bio upoznat na informativnom sastanku od 29. rujna 2014., proizlaze iz toga što je Komisija uzela u obzir podatke, izračune i kritike na metodologiju koje je samo društvo ST navelo prije tog sastanka.

109 Doista, na temelju ustaljene sudske prakse Suda, prigovori protiv sporednih obrazloženja presude Općeg suda ne mogu dovesti do njezina ukidanja te su stoga bespredmetni (vidjeti u tom smislu presude od 6. rujna 2017., Intel/Komisija, C-413/14 P, EU:C:2017:632, t. 105., i od 17. listopada 2019., Alcogroup i Alcodis/Komisija, C-403/18 P, EU:C:2019:870, t. 52.). Stoga četvrti žalbeni razlog treba proglasiti bespredmetnim.

110 Ta ocjena nije dovedena u pitanje žaliteljevom tvrdnjom prema kojoj s novim elementima o kojima je riječ prije sastanka od 29. rujna 2014. nije bio upoznat on nego društvo ST. Naime, u skladu s ustaljenom sudskom praksom Suda, iz članka 256. stavka 1. drugog podstavka UFEU-a i članka 58. prvog stavka Statuta Suda Europske unije proizlazi da je žalba ograničena na pravna pitanja. Opći sud stoga je jedini nadležan za utvrđivanje i ocjenu relevantnih činjenica i dokaznih elemenata koji su mu podneseni. Dakle, ocjena tih činjenica i tih dokaza, osim u slučaju njihova iskrivljavanja, ne čini pravno pitanje koje je kao takvo podložno nadzoru Suda u okviru žalbe (presuda od 9. studenoga 2017., TV2/Danmark/Komisija, C-649/15 P, EU:C:2017:835, t. 36. i navedena sudska praksa). Također je ustaljena sudska praksa da iskrivljavanje mora očito proizlaziti iz spisa, a da pritom nije potrebno provoditi novu ocjenu činjenica i dokaza (presuda od 12. srpnja 2012., Cetarsa/Komisija, C-181/11 P, neobjavljena, EU:C:2012:455, t. 97. i navedena sudska praksa).

111 Međutim, žalitelj nije naveo niti dokazao da je Opći sud iskrivio činjenice kada je u točkama 18. i 21. pobijane presude utvrdio da su društvo ST i žalitelj odgovorili na obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama i na dopis o činjenicama. Osim toga, žalitelj nije tvrdio niti dokazao iskrivljavanje činjenica u točkama 133., 138. i 139. pobijane presude u kojima je Opći sud utvrdio, s jedne strane, da Komisija u spornoj odluci nije izmijenila svoju ocjenu istiskivanja marži time što je društvu ST i žalitelju stavila na teret činjenice o kojima se oni nisu imali priliku očitovati i, s druge strane, da je uzimanje u obzir u spornoj odluci višegodišnje analize za utvrđivanje istiskivanja marži uslijedilo nakon prigovora društva ST u odgovoru na obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama, kojem se i sam žalitelj pridružio, tako da višegodišnja analiza nije dovela do toga da se žalitelju i društvu ST na teret stavljaju činjenice na koje se ti potonji nisu imali prilike očitovati.

112 Stoga ocjenu Općeg suda prema kojoj su prije sastanka od 29. rujna 2014. žalitelj i ST bili upoznati s novim elementima koje je Komisija uzela u obzir treba smatrati utvrđenom činjenicom. Navedena činjenica podupire ocjenu iz točke 109. ove presude.

113 Zbog svih prethodno navedenih razloga četvrti žalbeni razlog treba odbiti kao bespredmetan.

Zahtjev za primjenu povoljne presude

114 Žalitelj zahtijeva da se u njegovu korist primijeni moguće prihvaćanje žalbenih razloga koje je društvo ST istaknulo u prilog svojoj žalbi u predmetu C-165/19 P protiv presude Općeg suda od 13. prosinca 2018., Slovak Telekom/Komisija (T-851/14, EU:T:2018:929), kojima to društvo navodi pogreške počinjene prilikom izračuna dugoročnih prosječnih inkrementalnih troškova za utvrđivanje

zlouporabnog istiskivanja marži. U prilog tom zahtjevu žalitelj se poziva na činjenicu da je istaknuo tužbeni razlog s istim predmetom pred Općim sudom i da su uvjeti koje je Sud naveo u presudi od 22. siječnja 2013., Komisija/Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29), ispunjeni u ovom slučaju.

115 Komisija tvrdi da takav zahtjev treba odbiti jer nije riječ o žalbenom razlogu, da u ovom slučaju nisu ispunjeni svi uvjeti iz te sudske prakse Suda i da, u svakom slučaju, žalbeni razlog koji je društvo ST istaknulo u prilog toj žalbi treba odbiti.

116 U tom pogledu dovoljno je utvrditi da je današnjom presudom Slovak Telekom/Komisija (C-165/19 P) Sud odbio žalbu društva ST u tom predmetu, tako da je žaliteljev zahtjev bespredmetan jer je nerelevantan.

117 U tim okolnostima žalbu treba odbiti u cijelosti.

Troškovi

118 Na temelju članka 184. stavka 2. Poslovnika Suda, kad žalba nije osnovana, Sud odlučuje o troškovima.

119 U skladu s člankom 138. stavkom 1. istog Poslovnika, koji se na temelju članka 184. stavka 1. tog Poslovnika primjenjuje na žalbeni postupak, stranka koja ne uspije u postupku dužna je, na zahtjev protivne stranke, snositi troškove.

120 Budući da žalitelj nije uspio u postupku te s obzirom na to da je Komisija zatražila da žalitelj snosi troškove, on će, osim vlastitih, snositi i troškove Komisije.

Slijedom navedenog, Sud (treće vijeće) proglašava i presuđuje:

1. Žalba se odbija.

2. Društvo Deutsche Telekom AG snosit će, osim vlastitih troškova, i troškove Komisije.

Potpisi